

یوسف ناصری

آقای دکتر منصورری شما فیزیکدان از پژوهشگران برجسته کشور هستید. قبل ازاین که به‌عنوان معاون پژوهشی وزارت علوم منصوب شوید، تا چه حد با مسائل و مشکلات تحقیق در کشور آشنایی داشتید؟

قبل از این که من معاون پژوهشی وزارت علوم شوم به مدت ۱۱ سال در شورای پژوهش‌های علمی کشور عضو بودم. اساساً در سال‌های اول انقلاب بودجه‌های پژوهشی کشور نامتداول بود و یا ادعاهای انقلاب اسلامی تناسب نداشت. در اوایل دهه ۱۳۶۰، بودجه پژوهشی کشور در حد ۲ صدم درصد تولید ناخالص ملی بود. من در جلسه‌ای که با مهندس میرسلیم مشاور رئیس جمهور وقت در سال ۱۳۶۴ داشتم پیشنهاد دادم که این بودجه به ۶ صدم درصد تولید ناخالص ملی برسد.

در سال ۱۳۶۹ عضو دوره سوم شورای پژوهش‌های علمی کشور شدم و ریاست کمیته علوم آن را به عهده گرفتم. در آن زمان که بعد از زلزله رودبار و منجیل بود، یک نوع پژوهش کاربردی را مورد زلزله انجام دادم و حاصل آن آژین نامهٔ مشاورهٔ سازگی ساختمان‌ها بود. حرکت دومی که در آنجا انجام شد اولویت‌سازی یا اولویت‌یابی پژوهش کشور بود و طرح‌های ملی مثل مکان‌یابی رمدخانه ملی ایران به اجرا درآمد.

مشکلات عمدهٔ پژوهش در آن زمان چه بود؟

یک مشکل عمده این بود که بودجه‌های پژوهشی به موقع و درست به دست پژوهشگر نمی‌رسید و دوم این که اصلاً درمورد پژوهش سیاست‌گذاری نداشتیم. این شورا سعی کرد سیاست‌گذاری پژوهشی را به یک راه منطقی بکشاند که با طرح ملی شروع شد. اما در نهایت با توجه حسن حیثی به عنوان رئیس شورا و معاون اول رئیس‌جمهور، تصمیم به انحلال شورای پژوهش گرفت.

به نظر شما این که مشخص شود جایگاه علمی و پژوهشی ایران در بین المللی کیجاست، چه اقدام‌هایی انجام دادید؟

علم سنجی به معنای سنجش علم و فناوری است و ما باید مؤلفه‌های مختلفی را مورد بررسی قرار می‌دادیم. اولیقه ما این بود که فرضاً ۲۰ مورد را بررسی کنیم. این شورا سعی کرد سیاست‌گذاری رئیس‌جمهور بخواهد وضع علمی کشور را بسنجد و بخواهد مثال بزند. باید یک‌با دو مؤلفه را بیابود. معمولاً در این زمینه هم کشورها به تعداد مقاله‌ها و کیفیت مقاله‌ها استناد می‌کنند. اما بعضی‌ها فکر می‌کنند که گزارشات علوم‌یافته مؤلفه‌ها را فراموش کرده‌اند. در حالی‌که بررسی مؤلفه‌های مستخدم علم‌سنجی در سطح کارشناسی وزارت علوم انجام می‌دهد.

ولی اتکاد مستندان و استناد، عمدتاً سنجوه کمیت گزایی است و تا کاندب صرف بر تعداد مقاله چاپ کردن در مجله‌های بین‌المللی را معیار نامناسی نمی‌دانستند.

وقتی ما از کیفیت مقاله‌ها هم صحبت می‌کردیم، فقط جنبه‌ی کمی را در نظر داشتیم. اما

در عمل آنچه در دوران تصدی شما در معاونت پژوهشی رخ داد نوسه به کمیت بود و این جنبه‌ی کمی بارز شده بود.

ما به تعداد مقاله‌ها توجه کردیم ولی از سال ۲۰۰۱ کمیت مقاله‌ها را در نظر گرفتیم. ما در سال اول منی ۱۲۸۱ به هر مقاله

چاپ شده در مجله‌های بین المللی ۴۰ هزار تومان پول دادیم. هم‌اکنون شده یک پژوهشگر آن‌را رتقت به سمت چاپ کردن مقاله در مجله‌های بین‌المللی کم اعتبارتر. در مطالعه علم سنجی ما مشخص شد که ضرورت تأثیر مقاله‌های شیمی یک هفته پایتد. اما درعاید آنه وقتی که دیدن آن مبلغ به هر مقاله داده می‌شود به چاپ آن خود در مجله‌های بین المللی کم اعتبار رضایت دادند.

پسین استادن و پژوهشگران ما باید از وجدان علمی برخوردار باشند و در خطه در یافت کمک‌های علمی وزارت علوم، مقاله خود را در مجله‌های کم‌اهمیت تر چاپ نکنند؟
اصولاً نباید چنین وضعی پیش‌بیاید ولی از یک جهت این واکتس هم بسیار طبیعی و قابل پیش‌بینی بود. چون ما در ایران از ۵۰ هزار عضو علمی صحبت می‌کنیم که ۱۱۰ هزار نفرشان می‌خواهند مقاله بنویسند. ممکن است ۱۰ یا ۲۰ درصد از آنها مقاله‌شان را بکشندند و دو مقاله تهیه کنند و با مقاله‌شان را راحت تر چاپ کنند. این کارها موجب شد که کیفیت مقاله‌ها بپایین بیاید.

وقتی که می‌دیدید تعداد مقاله‌های چاپ شده در مجله‌های بین‌المللی در مرتت کوتاهی با حد چند سال دارد ۲ برابر می‌شود و در حین حال از کیفیت آنها تهی می‌شود، این افزایش شما را فریب نمی‌داد؟

ما آگاه بودیم که چه کار می‌کنیم. این نخستین گام بود که ایران با علم نوین پایش آشنا بشود. در آن زمان از ۵۰ هزار عضوهای علمی ما فقط هزار نفر فرعی یک پنجاه می‌ت ۲ درصد مقاله می‌نوشتند.

اصلاً این وقتشنا که است برای کشور می‌ماند. ما این ۲ درصد در مدت ۳ سال ۱۰ یا ۲۰ درصد رسید و در سال اخیری ۱۲۸۴ درمورد ۵ هزار نفر مقاله می‌نوشتند. این نوع تمرین بود که در مقاله‌های ما شروع کرد. وضع ما تماماً مریضی بود که بخواهد درازش کند و آرام‌آرام به سمت سالم شدن حرکت کند.

از چاه میان اینستا در بر نامت کوتا کنترول‌های لازم در نظر گرفتید که کیفیت مقاله‌ها بپایین نیاید؟

در سال اول یک مقدار کیفیت مقاله‌ها پایین آمد. ما قصد داشتیم مجله‌های کم اعتبار بین المللی را مشخص کنیم و به مقاله‌هایی که در آن مجله‌ها منتشر شود توجی ندهیم. اما متوجه شدیم که این کار می‌تواند واکنش‌هایی در جامعه علمی ایجاد کند. در نهایت کیفیت ما توجه به عرب تأثیر مجله‌ها به هر مقاله از ۵ هزار تا یک میلیون بودیم. پس این کار پژوهشگران برجسته را تشویق کردیم که مثلاً در مجله معتبر «نچیر» مقاله چاپ می‌کردند و با واخ استنادی در دانشگاه برچند در یکی از مجله‌های بین‌المللی منتشر می‌شدیم. مقاله چاپ کرده بود و من به هر ۲ نفر گفته‌م در مقابل پژوهشی بخواهید به شما می‌دهم ۱۲۸۴ کارتان را ادامه بدهید. البته ما تصمیم گرفتیم از سال ۱۳۷۴ به‌دیده مقاله پول ندیم‌و در مقابل به گروه‌های پژوهشی کمک کنیم.

چند مقاله در معتبرترین مجلات جهان مثل «نچیر» یا «ساینس» چاپ شد؟

تعداد آمار خیلی کم است. در سال ۴۰ تعداد ۳ مقاله بیشتر نداشتیم. در ضمن پارسل هم مقاله‌ای در نیچر چاپ شد.

تحقیق و تحقیق

گفت و گو با پروفسور رضا منصورری معاون سابق پژوهشی وزارت علوم

مقاله نویسی تمرین علم است

توسعه علمی کشور، مقوله‌ای پیچیده است و به سهولت اتفاق نمی‌افتد. تاکنون معیارهای متعددی ارائه شده که توسعه علمی را سنجش کند که یکی از آنها تعداد مقالات چاپ شده محققان و استادن در مجلات بین‌المللی است. در این میان برخی مؤسسات خصوصی مثل مؤسسه اطلاعات علمی (ISI) به‌نماینه‌سازی مقالات ۱۰ هزار مجله بین‌المللی می‌فرازد. مطابق آمار این مؤسسه تعداد مقاله‌های محققان هر کشور و تعداد استادن و خود استنادی‌ها به مقاله‌ها مشخص می‌شود. یکی از سیاست‌های وزارت علوم و معاونت پژوهشی آن در ۶ سال اخیر، رشد و افزایش تعداد مقاله‌های بین‌المللی ایران تا یک‌دست داشت. معیارهای و منتقدان این سیاست بر این باورند که توجه به کمیت سیاسی کارآمد نیست. در گفت و گو با دکتر رضا منصورری فیزیکدان و عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم جهان سوم که در سال‌های ۸۹–۱۳۸۰ معاونت پژوهشی وزارت علوم را به عهده داشت، به علل و عوامل مؤثر بر این نوع سیاست‌گذاری توجه شد.

منصورری از اندام‌آفاق سرسخت چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی است و مقاله نویسی را تمرین علم می‌داند.

این که خود نوشتن‌ها از اثرات آن سیاست‌ها بود.

در مجموع در مجلات چاپ کردن در مجلات بین‌المللی می‌توانست ملاک قابل توجهی برای سنجش سطح پژوهش کشورمان باشد؟

بله که من هنوز اعتقاد دارم که ملاک خوبی است و هنوز اعتقاد دارم که تا ششویق کردن باید ادامه پیدا کند. منتهی باید مرتب خودش را تصحیح کند. ما نیز می‌خواستیم در سال آخر ششویق مقاله‌ها کنار بگذاریم و گروه‌ها و مراکز پژوهشی را ششویق کنیم، تجهیزات را آنها بدیم و با کاری کنیم که استامیهیمان از خارج از کشور دعوت شوند. در کنفرانس‌های بین‌المللی شرکت کنند.

آقای دکتر منصورری من ضوابط اعطای این نوع کمک‌های دانشگاهی تریز را چندی پیش مطالعه می‌کردم. در آنجا آمده بود که اگر یکی مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کند و اسم دانشگاه را ننویسد پول در یافت نمی‌کند. اگر واقعاً هدف، ترویج علم است، چرا چنین شرطی باید ذکر شود؟

دانشگاه حق دارند. با‌لاخره یک محقق و استاد از امکانات دانشگاه استفاده می‌کند و خلاف اخلاق بین‌المللی است که اسم دانشگاه نوشته نشود. اما یک کار خیلی بدی دارد اتفاق می‌افتد که مقاله دفاع نیست. آلا دانشگاه‌ها دارند تلاش می‌کنند تعداد مقاله‌هایشان را زیاد کنند که جزو ۵۰۰ دانشگاه برتر جهان شوند. این کار خیلی بدی است که دانشگاه‌ها می‌خواهند به هر طریقی تعداد مقاله‌هایشان را بالا ببرند. حتی بعضی دانشگاه‌ها با خود می‌خواهند هر دو ادغام شوند تا تعداد مقالات‌شان زیاد بشود.

شما می‌توانید بگویید که تعداد مقالات پژوهشی وزیر علوم شدید، نسبت به رشته‌های دیگر چه افزایش‌هایی ایجاد دادید و آیا هم رشته‌های شما انتظارات خاصی داشتند؟

یک معاون پژوهشی عاقل باید مصالح کشور را در نظر بگیرد. حرف خیلی بدی که در مورد من می‌زنند این است که می‌گویند به رشد علوم استامی کمک کرده‌ام. اما کسی که من به علوم استامی و دانشگاه‌های دور افتاده کشور کردم سابقه نداشت. برای مثال دانشگاه فلسفه را در پژوهشگاه علوم بنیادی راه اندازی کردیم و به دانشگاه اهریوم و دانشگاه شهیر کرد کمک کرد تا پژوهشگاه اهریوم را تأسیس کنند.

چرا این قدر از چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی دفاع می‌کنید؟

در زمان جنگ، ما در مجموع ۱۲۰ مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کردیم و عراق و عربستان را ما جلوتر بودند. این نشان می‌داد که استادن و پژوهشگران ما تولید علمی مثل چاپ مقاله و اختراع ندارند. در صورتی که در دنیا اگر محقق عملاً نداشته باشد به عنوان دانشگاهی تعریف نمی‌شود ولی عملاً مقاله‌های ما فقط کار آموزشی می‌گردد. یعنی فرض اولی تولید علمی، در دانشگاه‌ها ما وجود نداشت. خیلی بدیم بود. وقتی سیاست‌های وزارت علوم شروع بشود یک‌دعا از مکاران ما که تحت فشار مادی هستند مقاله‌های بیشتری چاپ میکنند ولی ما از همان سال اول نمی‌توانستیم بیشتر از حد عمل کنیم.

فرصت در رشته شیمی فقط ۲۰ درصد از جابعات به مقاله‌های ایرانیان محققان استادن و پژوهشگران غیر ایرانی صورت گرفته بود. فکر نمی‌کنید این وضع، یک ضعف اساسی است؟

قطعاً ضعف است. در رشته شیمی چون تعداد مقاله‌ها بیشتر بود می‌تواند کار آماری انجام دهد.

استادن استادن غیر ایرانی به مقالات ایرانیان غیر ایرانی اهمیت مقاله‌های استادن ایرانی می‌دهد. بعضی‌ها می‌گویند که این استنادها به شکل مطلوب رخ نمی‌دهد، با چه راهکارهایی می‌توان چنین وضع‌هایی را بر طرف ساخت؟
ما به این نتیجه رسیدیم که باید به نبراهای جامعه پاسخ بدهد. این جور نیست که در یک سال، پژوهشگران ما به تمام نیازهای جامعه پاسخ دهند و مقاله‌های با کیفیت بنویسند. در همان سال اول یک نیاز پاسخ داده شد و آن نیاز، آموزش بهتر بود. به نظر من استادی که مقاله می‌نویسد، بهتر آموزش می‌دهد.

توسعه علمی کشور، مقوله‌ای پیچیده است و به سهولت اتفاق نمی‌افتد. تاکنون معیارهای متعددی ارائه شده که توسعه علمی را سنجش کند که یکی از آنها تعداد مقالات چاپ شده محققان و استادن در مجلات بین‌المللی است. در این میان برخی مؤسسات خصوصی مثل مؤسسه اطلاعات علمی (ISI) به‌نماینه‌سازی مقالات ۱۰ هزار مجله بین‌المللی می‌فرازد. مطابق آمار این مؤسسه تعداد مقاله‌های محققان هر کشور و تعداد استادن و خود استنادی‌ها به مقاله‌ها مشخص می‌شود. یکی از سیاست‌های وزارت علوم و معاونت پژوهشی آن در ۶ سال اخیر، رشد و افزایش تعداد مقاله‌های بین‌المللی ایران تا یک‌دست داشت. معیارهای و منتقدان این سیاست بر این باورند که توجه به کمیت سیاسی کارآمد نیست. در گفت و گو با دکتر رضا منصورری فیزیکدان و عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم جهان سوم که در سال‌های ۸۹–۱۳۸۰ معاونت پژوهشی وزارت علوم را به عهده داشت، به علل و عوامل مؤثر بر این نوع سیاست‌گذاری توجه شد.

منصورری از اندام‌آفاق سرسخت چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی است و مقاله نویسی را تمرین علم می‌داند.

این که خود نوشتن‌ها از اثرات آن سیاست‌ها بود.

در مجموع در مجلات چاپ کردن در مجلات بین‌المللی می‌توانست ملاک قابل توجهی برای سنجش سطح پژوهش کشورمان باشد؟

بله که من هنوز اعتقاد دارم که ملاک خوبی است و هنوز اعتقاد دارم که تا ششویق کردن باید ادامه پیدا کند. منتهی باید مرتب خودش را تصحیح کند. ما نیز می‌خواستیم در سال آخر ششویق مقاله‌ها کنار بگذاریم و گروه‌ها و مراکز پژوهشی را ششویق کنیم، تجهیزات را آنها بدیم و با کاری کنیم که استامیهیمان از خارج از کشور دعوت شوند. در کنفرانس‌های بین‌المللی شرکت کنند.

آقای دکتر منصورری من ضوابط اعطای این نوع کمک‌های دانشگاهی تریز را چندی پیش مطالعه می‌کردم. در آنجا آمده بود که اگر یکی مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کند و اسم دانشگاه را ننویسد پول در یافت نمی‌کند. اگر واقعاً هدف، ترویج علم است، چرا چنین شرطی باید ذکر شود؟

دانشگاه حق دارند. با‌لاخره یک محقق و استاد از امکانات دانشگاه استفاده می‌کند و خلاف اخلاق بین‌المللی است که اسم دانشگاه نوشته نشود. اما یک کار خیلی بدی دارد اتفاق می‌افتد که مقاله دفاع نیست. آلا دانشگاه‌ها دارند تلاش می‌کنند تعداد مقاله‌هایشان را زیاد کنند که جزو ۵۰۰ دانشگاه برتر جهان شوند. این کار خیلی بدی است که دانشگاه‌ها می‌خواهند به هر طریقی تعداد مقاله‌هایشان را بالا ببرند. حتی بعضی دانشگاه‌ها با خود می‌خواهند هر دو ادغام شوند تا تعداد مقالات‌شان زیاد بشود.

شما می‌توانید بگویید که تعداد مقالات پژوهشی وزیر علوم شدید، نسبت به رشته‌های دیگر چه افزایش‌هایی ایجاد دادید و آیا هم رشته‌های شما انتظارات خاصی داشتند؟

یک معاون پژوهشی عاقل باید مصالح کشور را در نظر بگیرد. حرف خیلی بدی که در مورد من می‌زنند این است که می‌گویند به رشد علوم استامی کمک کرده‌ام. اما کسی که من به علوم استامی و دانشگاه‌های دور افتاده کشور کردم سابقه نداشت. برای مثال دانشگاه فلسفه را در پژوهشگاه علوم بنیادی راه اندازی کردیم و به دانشگاه اهریوم و دانشگاه شهیر کرد کمک کرد تا پژوهشگاه اهریوم را تأسیس کنند.

چرا این قدر از چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی دفاع می‌کنید؟

در زمان جنگ، ما در مجموع ۱۲۰ مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کردیم و عراق و عربستان را ما جلوتر بودند. این نشان می‌داد که استادن و پژوهشگران ما تولید علمی مثل چاپ مقاله و اختراع ندارند. در صورتی که در دنیا اگر محقق عملاً نداشته باشد به عنوان دانشگاهی تعریف نمی‌شود ولی عملاً مقاله‌های ما فقط کار آموزشی می‌گردد. یعنی فرض اولی تولید علمی، در دانشگاه‌ها ما وجود نداشت. خیلی بدیم بود. وقتی سیاست‌های وزارت علوم شروع بشود یک‌دعا از مکاران ما که تحت فشار مادی هستند مقاله‌های بیشتری چاپ میکنند ولی ما از همان سال اول نمی‌توانستیم بیشتر از حد عمل کنیم.

فرصت در رشته شیمی فقط ۲۰ درصد از جابعات به مقاله‌های ایرانیان محققان استادن و پژوهشگران غیر ایرانی صورت گرفته بود. فکر نمی‌کنید این وضع، یک ضعف اساسی است؟

قطعاً ضعف است. در رشته شیمی چون تعداد مقاله‌ها بیشتر بود می‌تواند کار آماری انجام دهد.

استادن استادن غیر ایرانی به مقالات ایرانیان غیر ایرانی اهمیت مقاله‌های استادن ایرانی می‌دهد. بعضی‌ها می‌گویند که این استنادها به شکل مطلوب رخ نمی‌دهد، با چه راهکارهایی می‌توان چنین وضع‌هایی را بر طرف ساخت؟
ما به این نتیجه رسیدیم که باید به نبراهای جامعه پاسخ بدهد. این جور نیست که در یک سال، پژوهشگران ما به تمام نیازهای جامعه پاسخ دهند و مقاله‌های با کیفیت بنویسند. در همان سال اول یک نیاز پاسخ داده شد و آن نیاز، آموزش بهتر بود. به نظر من استادی که مقاله می‌نویسد، بهتر آموزش می‌دهد.

توسعه علمی کشور، مقوله‌ای پیچیده است و به سهولت اتفاق نمی‌افتد. تاکنون معیارهای متعددی ارائه شده که توسعه علمی را سنجش کند که یکی از آنها تعداد مقالات چاپ شده محققان و استادن در مجلات بین‌المللی است. در این میان برخی مؤسسات خصوصی مثل مؤسسه اطلاعات علمی (ISI) به‌نماینه‌سازی مقالات ۱۰ هزار مجله بین‌المللی می‌فرازد. مطابق آمار این مؤسسه تعداد مقاله‌های محققان هر کشور و تعداد استادن و خود استنادی‌ها به مقاله‌ها مشخص می‌شود. یکی از سیاست‌های وزارت علوم و معاونت پژوهشی آن در ۶ سال اخیر، رشد و افزایش تعداد مقاله‌های بین‌المللی ایران تا یک‌دست داشت. معیارهای و منتقدان این سیاست بر این باورند که توجه به کمیت سیاسی کارآمد نیست. در گفت و گو با دکتر رضا منصورری فیزیکدان و عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم جهان سوم که در سال‌های ۸۹–۱۳۸۰ معاونت پژوهشی وزارت علوم را به عهده داشت، به علل و عوامل مؤثر بر این نوع سیاست‌گذاری توجه شد.

منصورری از اندام‌آفاق سرسخت چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی است و مقاله نویسی را تمرین علم می‌داند.

این که خود نوشتن‌ها از اثرات آن سیاست‌ها بود.

در مجموع در مجلات چاپ کردن در مجلات بین‌المللی می‌توانست ملاک قابل توجهی برای سنجش سطح پژوهش کشورمان باشد؟

بله که من هنوز اعتقاد دارم که ملاک خوبی است و هنوز اعتقاد دارم که تا ششویق کردن باید ادامه پیدا کند. منتهی باید مرتب خودش را تصحیح کند. ما نیز می‌خواستیم در سال آخر ششویق مقاله‌ها کنار بگذاریم و گروه‌ها و مراکز پژوهشی را ششویق کنیم، تجهیزات را آنها بدیم و با کاری کنیم که استامیهیمان از خارج از کشور دعوت شوند. در کنفرانس‌های بین‌المللی شرکت کنند.

آقای دکتر منصورری من ضوابط اعطای این نوع کمک‌های دانشگاهی تریز را چندی پیش مطالعه می‌کردم. در آنجا آمده بود که اگر یکی مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کند و اسم دانشگاه را ننویسد پول در یافت نمی‌کند. اگر واقعاً هدف، ترویج علم است، چرا چنین شرطی باید ذکر شود؟

دانشگاه حق دارند. با‌لاخره یک محقق و استاد از امکانات دانشگاه استفاده می‌کند و خلاف اخلاق بین‌المللی است که اسم دانشگاه نوشته نشود. اما یک کار خیلی بدی دارد اتفاق می‌افتد که مقاله دفاع نیست. آلا دانشگاه‌ها دارند تلاش می‌کنند تعداد مقاله‌هایشان را زیاد کنند که جزو ۵۰۰ دانشگاه برتر جهان شوند. این کار خیلی بدی است که دانشگاه‌ها می‌خواهند به هر طریقی تعداد مقاله‌هایشان را بالا ببرند. حتی بعضی دانشگاه‌ها با خود می‌خواهند هر دو ادغام شوند تا تعداد مقالات‌شان زیاد بشود.

شما می‌توانید بگویید که تعداد مقالات پژوهشی وزیر علوم شدید، نسبت به رشته‌های دیگر چه افزایش‌هایی ایجاد دادید و آیا هم رشته‌های شما انتظارات خاصی داشتند؟

یک معاون پژوهشی عاقل باید مصالح کشور را در نظر بگیرد. حرف خیلی بدی که در مورد من می‌زنند این است که می‌گویند به رشد علوم استامی کمک کرده‌ام. اما کسی که من به علوم استامی و دانشگاه‌های دور افتاده کشور کردم سابقه نداشت. برای مثال دانشگاه فلسفه را در پژوهشگاه علوم بنیادی راه اندازی کردیم و به دانشگاه اهریوم و دانشگاه شهیر کرد کمک کرد تا پژوهشگاه اهریوم را تأسیس کنند.

چرا این قدر از چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی دفاع می‌کنید؟

در زمان جنگ، ما در مجموع ۱۲۰ مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ کردیم و عراق و عربستان را ما جلوتر بودند. این نشان می‌داد که استادن و پژوهشگران ما تولید علمی مثل چاپ مقاله و اختراع ندارند. در صورتی که در دنیا اگر محقق عملاً نداشته باشد به عنوان دانشگاهی تعریف نمی‌شود ولی عملاً مقاله‌های ما فقط کار آموزشی می‌گردد. یعنی فرض اولی تولید علمی، در دانشگاه‌ها ما وجود نداشت. خیلی بدیم بود. وقتی سیاست‌های وزارت علوم شروع بشود یک‌دعا از مکاران ما که تحت فشار مادی هستند مقاله‌های بیشتری چاپ میکنند ولی ما از همان سال اول نمی‌توانستیم بیشتر از حد عمل کنیم.

فرصت در رشته شیمی فقط ۲۰ درصد از جابعات به مقاله‌های ایرانیان محققان استادن و پژوهشگران غیر ایرانی صورت گرفته بود. فکر نمی‌کنید این وضع، یک ضعف اساسی است؟

قطعاً ضعف است. در رشته شیمی چون تعداد مقاله‌ها بیشتر بود می‌تواند کار آماری انجام دهد.

استادن استادن غیر ایرانی به مقالات ایرانیان غیر ایرانی اهمیت مقاله‌های استادن ایرانی می‌دهد. بعضی‌ها می‌گویند که این استنادها به شکل مطلوب رخ نمی‌دهد، با چه راهکارهایی می‌توان چنین وضع‌هایی را بر طرف ساخت؟
ما به این نتیجه رسیدیم که باید به نبراهای جامعه پاسخ بدهد. این جور نیست که در یک سال، پژوهشگران ما به تمام نیازهای جامعه پاسخ دهند و مقاله‌های با کیفیت بنویسند. در همان سال اول یک نیاز پاسخ داده شد و آن نیاز، آموزش بهتر بود. به نظر من استادی که مقاله می‌نویسد، بهتر آموزش می‌دهد.

چند مقاله در معتبرترین مجلات جهان مثل «نچیر» یا «ساینس» چاپ شد؟

تعداد آمار خیلی کم است. در سال ۴۰ تعداد ۳ مقاله بیشتر نداشتیم. در ضمن پارسل هم مقاله‌ای در نیچر چاپ شد.

توسعه علمی کشور، مقوله‌ای پیچیده است و به سهولت اتفاق نمی‌افتد. تاکنون معیارهای متعددی ارائه شده که توسعه علمی را سنجش کند که یکی از آنها تعداد مقالات چاپ شده محققان و استادن در مجلات بین‌المللی است. در این میان برخی مؤسسات خصوصی مثل مؤسسه اطلاعات علمی (ISI) به‌نماینه‌سازی مقالات ۱۰ هزار مجله بین‌المللی می‌فرازد. مطابق آمار این مؤسسه تعداد مقاله‌های محققان هر کشور و تعداد استادن و خود استنادی‌ها به مقاله‌ها مشخص می‌شود. یکی از سیاست‌های وزارت علوم و معاونت پژوهشی آن در ۶ سال اخیر، رشد و افزایش تعداد مقاله‌های بین‌المللی ایران تا یک‌دست داشت. معیارهای و منتقدان این سیاست بر این باورند که توجه به کمیت سیاسی کارآمد نیست. در گفت و گو با دکتر رضا منصورری فیزیکدان و عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم جهان سوم که در سال‌های ۸۹–۱۳۸۰ معاونت پژوهشی وزارت علوم را به عهده داشت، به علل و عوامل مؤثر بر این نوع سیاست‌گذاری توجه شد.

زمانی از ۵۰ هزار

عضو هیأت علمی ما

فقط هزار نفر یعنی

یک پنجاه یا ۲ درصد

مقاله می‌نوشتند

اما اگر این مقالات حدود ۵۰ سال قبل چاپ می‌شد، طبق بودجه‌های اعطایی دوره شما هر مقاله باید ۴۰۰ هزار تومان دریافت می‌کرد...

با روشی که ما، در پیش گرفتیم پول هنگفتی نمی‌شد و مثلاً دو مقاله شاید در حد خیلی بالایی ارزیابی می‌شدند.

اما مطابق روش سال دوم اهدای کمک مالی دوره شما در وزارت علوم، چاپ هر مقاله حداقل ۵۰ هزار تومان جایزه داشت!

ما در نهایت به این نتیجه رسیدیم که به مجلات با ضریب تأثیر یک و پائین‌تر پول دهیم. در آن حالت ممکن بود از این ۴۰ مقاله، تعداد ۴۰ مقاله حذف می‌شد اما در مجموع مقاله نوشتن برای مجلات بین‌المللی، یک نوع تمرین است. مقاله هم حاصل نتیجه‌ی طرح‌های تحقیقاتی است و باید این تحقیقات در بی‌لی مسائل جامعه باشند. یعنی کسی که مقاله پیدا می‌کند سعی می‌کند آن را حل کند.

تعداد مقالات چاپ شده محققان ایرانی در مجلات بین‌المللی از ۱۱۰۰ مورد سال ۱۹۸۰ به افزون بر ۶ هزار مقاله در ۲ ماهه اول سال ۲۰۰۷ رسیده است. اما در مطالعه تطبیقی ۵۰ کشور، خود استنادی محققان ایرانی به مقالات خود، بعد از اوایل دهه ۲۰۰۰ در مقام دوم قرار دارد. این تعدد خود استنادی هم دلایلی بر کیفیت پائین مقالات است.

در ماهه اول سال ۲۰۰۷ مورد رسیده است. اما در مطالعه تطبیقی ۵۰ کشور، خود استنادی محققان ایرانی به مقالات خود، بعد از اوایل دهه ۲۰۰۰ در مقام دوم قرار دارد. این تعدد خود استنادی هم دلایلی بر کیفیت پائین مقالات است.

ممکن است برخی محققان به این مقالات استناد کنند و ایده و نظر مطرح شده را در کنند...

یکی وقت هست مقاله غلطی نوشته می‌شود. اما من متظورم این نوع استناد نیست. وقتی که امروزه برخی محققان ایرانی به سیمارهای علمی‌های دعوت می‌کنند معنایش این است که مقالات آنها از کیفیت بالایی برخوردار است. البته خود استنادی برای هر شخص و کشوری، علامت منفی است و مقایسه ما وضع بدی داریم. اگر این مقالات دارای کیفیت بالایی هستند بالاخره باید یافته‌های آن به‌مخصوص تبدیل شود ولی در حال حاضر صادرات محصولات تکنولوژی بالا در چند درصد است. ما صرفاً صنعت نساجی نمی‌خواهیم؟

زود است که به آن مرحله برسیم. البته تحولاتی در بخش خودروسازی، الکترونیک و هواپیماسازی ما رخ داده است ولی این‌ها تکنولوژی منارف هستند. مثلاً ما هنوز مفهوم علم مدرن را درک نکرده ایم و دانشگاه‌ها ما مشکلات ساختاری پیچیده‌ای دارند. برای مثال ما هنوز می‌سپادکتوری را نتوانسته‌ایم جا بیندازیم. در حالی‌که از یکی از فرآیندهای بسیار مهم در تولید علمی است و دانشگاه‌ها ما از دانشگاه‌های دیگر با دیدگاه علمی خارج از کشور میهمان دعوت نمی‌کنند. ما اگر ۵۰هزار نفر عضو هیأت علمی داریم حداقل باید ۵۰ هزار استناد میهمان داشته باشیم. این نوع ارتباطات باعث ارتقای سطح تحقیقات ما می‌شود. ارتباطات بین‌المللی به این دلیل مهم است که آثار و مقاله‌های ایرانیان در اجتماع علمی این دلیل باید مورد نقد و بررسی قرار بگیرد و به خود ترجمان اجتماع علمی را داخل به بیرون صادریم.

هم‌اکنون ترکیه از نظر تعداد مقاله‌های چاپ شده در مجلات بین‌المللی در میان کشورهای اسلامی جایگاه نخست را کسب کرده است. مقاله‌های علوم انسانی ترکیه بیشتر در حوزه روانشناسی و اقتصاد است و در ایران در حوزه روانشناسی و علوم اجتماعی. آیا اقدام‌هایی محققان ترکیه می‌تواند به اقتصاد در حال صنعتی شدن ترکیه بیش از گذشته کمک کند؟

قطعاً. این موضوع نشان می‌دهد که آنها این نیاز را احساس کرده‌اند. دیده‌ه رشته‌های علوم انسانی ترکیه در حال رشد هستند. در ایران هم علوم انسانی در حال رشد است ولی نمود بین‌المللی این رشد را نمی‌بینیم. اما جالب است که اقتصاد ترکیه فرهنگستان علوم جهان سوم می‌خواستیم یک اقتصاددان انتخاب کردیم. با‌لاخره یک چنین انتخاب شد. اما وقتی زندگی علمی این شخص را بررسی کردیم دیدیم که خودمان خجالت کشیدیم. ایشان ۷۰ مقاله بین‌المللی داشت و صاحب ۱۰ کتاب بود که ۳ جلد آن به زبان زنده دنیا ترجمه شده بود. ما دیدیم هیچ‌کس در ایران نداریم که ۱۰ ترجمه بین‌المللی داشته باشد و با کتاب‌هایش به یک زبان دیگر ترجمه شده باشد.

با توجه به افزایش مقالات بین‌المللی ایرانیان، آیا کشور ما، در حیطه جغرافیای علمی جهان قرار گرفته است؟

ما در آن زمان تعداد ۱۷ مؤلفه را برای سیاست‌گذاری مشخص کردیم که بر پژوهش و تکنولوژی اثر گذار بودند. در هر کدام از این تعداد مقاله‌ها بالاخره، نوع دیگر کیفیت، حضور ایرانیان در اجتماع علمی بین‌المللی و مشارکت در بحث‌ها است. از این جهت، وضع ما قابل قیاس با کشورهای دیگر نیست.

در نظر شما سیاست‌گذاری خوب در حوزه علم و پژوهش چه الزاماتی دارد که رعایت‌ای الزامی است. کشور ما در آستانه صنعتی شدن قرار می‌گیرد. آیا تأمین هدف علمی این هدف با سیاست‌گذاری می‌تواند توسعه علمی کشور باشد. برای رسیدن به این هدف باید یک مجموعه سیاست در نظر گرفته شود و پیگیر آن باشیم. به هر حال سیاست‌توسعه علمی در نظر نگرفته شده و پژوهشی‌ها در مورد حمایت‌شدند.

ما در آن زمان تعداد ۱۷ مؤلفه را برای سیاست‌گذاری مشخص کردیم که بر پژوهش و تکنولوژی اثر گذار بودند. در هر کدام از این تعداد مقاله‌ها بالاخره، نوع دیگر کیفیت، حضور ایرانیان در اجتماع علمی بین‌المللی و مشارکت در بحث‌ها است. از این جهت، وضع ما قابل قیاس با کشورهای دیگر نیست. این نوع ارتباطات بین‌المللی، یعنی بین‌استادیهای داشته باشیم که تعداد انجمن علمی و مقاله‌ها را افزایش دهیم و مجلات ما کیفیت تر شود و به هر مکرر و بود صورت علمی باید سیاست‌ها را تصحیح و اصلاح کنیم تا توسعه علمی کشور خوب پیدا کند.